

Unutar zidina u XVIII. st. podignuta je barokna crkva Sv. Jurja, sada u ruševinama. Kaštel je pripadao Požeškom kaptolu. Barokna župna crkva Sv. Petra i Pavla iz 1772. ima djelomično očuvane klasicističke oltare. Gotički kalež iz 1526. potječe iz Hrastovice kraj Petrinje.

LIT.: V. Vojvoda i J. Mirković, Istraživanje prethistorijskih tumula u Kaptolu kraj Slavonske Požege, VJAM, 1971. — Z. Horvat i J. Mirković, Graditeljstvo srednjeg vijeka u Požeškoj kotlini, u zborniku: Požega 1227—1977, Slavonska Požega 1977. K. V. G. i A. Ht.

KARA, Ljudevit, karikaturist, ilustrator i kritičar (Beč, 18. VIII. 1889 — Zagreb, 13. XI. 1973). Završio studij slikarstva na Višoj školi za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu. God. 1909—41. novinar zagrebačkih »Novosti«. Autor popularnoga humorističkoga lika Jureka Cmoka. Bavio se crtanjem portreta, ilustracijom i opremom knjiga; 1910—35. pisao lik. kritike. Karikature s erotskom notom objavljivao u »Koprivama«, a poslije u »Kerempuhu«. Među prvima se u Hrvatskoj bavio novinskom ilustracijom.

BIBL.: *Otvorenje izložbe Rački—Meštrovićeve*, Novosti, 1910, 118; *Izložba Ljube Babića (Salon Ulrich)*, ibid., 1910, 152; *Izložba »Medulićas*, ibid., 1910, 301; *Radovi i studije Miroslava Kraljevića*, ibid., 1913, 315; *Proljetni salon*, ibid., 1916, 86, 88, 90; *Jerolim Miše*, ibid., 1916, 258; *Menci Klement Crnčić*, ibid., 1925, 334; *Marko Rašica*, ibid., 1937, 167.

LIT.: A. G. Matoš, Umjetničke novosti, Hrvatska sloboda, 1910, 257. — Z. Gorjan, Kara, Jugoslavenski list (Sarajevo), 1928, 279. — J. Horvat, »Koprive« i prva generacija karikaturista-publicista u Hrvatskoj, Novinar, 1964, 1. — D. Horvatić, Ples smrti — antologija hrvatskog likovnog humora, Zagreb 1975. D. Ht.

KARAČIĆ, Blago, naivni slikar (Gornji Crnač kraj Širokoga Brijega, 6. IX. 1914 — Široki Brijeg, 25. XI. 1994). Franjevac; završio je studij teologije 1942. u Mostaru. Slika od 1980. poglavito poetične krajolike živih boja (*Žito i trešnja*, 1983; *Tilovina*, 1984; *Polje duhana*, 1990) te biblijske motive. Izlagao samostalno 1991. u Kleku, 1993. u Osijeku i Vinkovcima.

LIT.: I. Zidić, Samouki umjetnici Hercegovine (katalog), Zagreb 1988. — Isti, Fra Blago Karačić, Široki Brijeg 1993. R.

KARAMAN, Antun, povjesničar umjetnosti (Dubrovnik, 25. III. 1945). Diplomirao 1970. i magistrirao 1987. na Filozofskome fakultetu u Zagrebu. Od 1975. radi u Umjetničkoj galeriji u Dubrovniku gdje je ravnatelj a od 1985. muzejski savjetnik. Istražuje suvremenu lik. umjetnost, poglavito hrvatsku. Objavljuje lik. kritike; autor je izložaba i kataloga izložbi (*B. Kovačević*, 1972; *G. Rajčević*, 1974. i dr.) te monografija.

BIBL.: *Slikarstvo i kiparstvo u Dubrovniku od 1945—1978*, u katalogu: 100 godina moderne umjetnosti u Dubrovniku, Dubrovnik 1978; *Radikalno realistička figuracija*, u katalogu: Novi oblici figuracije, Dubrovnik 1979; *Likovna baština Konavala*, Konavoski zbornik, 1, Dubrovnik 1982; *Antun Masle — Život i djelo*, Split—Dubrovnik 1986; *Ivo Dulčić*, Dubrovnik 1988; *Spomen zbirka Draganje i Voje Terzić*, Banja Luka 1991. V. Fo.

KARAMAN, Ljubo, povjesničar umjetnosti i konzervator (Split, 15. VI. 1886 — Zagreb, 19. IV. 1971). Studirao povijest i geografiju u Beču, gdje je doktorirao iz povijesti umjetnosti kod M. Dvořáka i J. Strzygowskoga (1920). Kao suradnik F. Bulića organizira i vodi u Splitu konzervatorsku službu za Dalmaciju (od 1926), a u Zagrebu za čitavu Hrvatsku (1941—50). God. 1965. izabran je za člana JAZU. Težište njegova proučavanja bili su spomenici Dalmacije od antike do baroka. Obradivao ih je monografski, kao topografske cjeline ili po određenim razdobljima. Poslije dolaska u Zagreb zanimanje mu se proširilo na probleme spomenika kontinentalne Hrvatske (Slavonije), Istre, a potom i Balkanskoga poluotoka i Podunavlja. Osim znanstvenih radova objavio je mnogobrojne članke kojima je popularizirao znanstvene rezultate i upoznao široku publiku sa spomenicima kulture. — Iznio je tvrdnju da Dioklecijanova palača nije castrum već kasnorimska rezidencija, izgrađena na helenistički način i u jednome mahu; uočio je prijelazne oblike pretpleterne skulpture iz VII. i VIII. st., razračunao se s pristašama različitih teza o predromaničkoj umjetnosti u Dalmaciji. Ne uočavajući isprva kontinuitet antičke tradicije, došao je do zaključka da je starohrv. graditeljstvo izvornih oblika niklo u rubnome području bez vanjskih utjecaja. Otklanjajući langobardsku i bizantsku tezu o podrijetlu pletorne ornamentike, uočio je inačice s regionalnim diferencijacijama različite od pletera na italskome tlu, s kojim je ta skulptura kod nas bila povezana. Prvi je sistematizirao grobove starohrv. doba i predmete iz njih: nakit, mačeve, ostruge (Majdan, Mrvinci) te je time dao cjelovitu sliku toga razdoblja. Iz doba slobodnih dalm. komunata u XIII. st. obradio je djela dvojice istaknutih majstora Buvine i Radovana. Na djelima s crtama bizantinizma luči ono što dolazi iz Bizanta, potom ono što je došlo preko Zapada te ono što rade bizantski majstori kod nas. U umjetnosti XV. i XVI. st. naglasio je osebnost gotičko-renesansnih prelaznih oblika. U nekoliko je navrata sumirao rezultate u sintetičkim pregledima umjetnosti Dalmacije. Revidirao je niz

mišljenja o umjetnosti S Hrvatske i Slavonije, napose ona o zagrebačkoj katedrali. Uočava slavenski udio u umj. spomenicima Istre i naglašava utjecaje iz Italije i iz alpskoga područja. Osobita mu je zasluga što je tokove umj. razvitka pojedinih regija u Hrvatskoj definirao u okvirima pojmova »provincijski«, »granične« i »periferne« sredine, naglašavajući da pojmovi »granični« i »periferne«, za razliku od »provincijalni«, često imaju pozitivno značenje.

LJUBO KARAMAN

BIBL.: *Palača cara Dioklecijana*, Zagreb 1927 (s F. Bulićem); *Iz kolijevke hrvatske prošlosti*, Zagreb 1930; *Umjetnost u Dalmaciji, XV i XVI vijek*, Zagreb 1933; *Portal majstora Radovana u Trogiru*, Rad JAZU, 1938, 262; *Eseji i članci*, Zagreb 1939; *O umjetnosti srednjeg vijeka u Hrvatskoj i Slavoniji*, HZ, 1948, 1—4 i 1950, 1—4; *O srednjovjekovnoj umjetnosti Istre*, ibid., 1949, 1—4; *Pregled umjetnosti u Dalmaciji*, Zagreb 1952; *O putovima bizantskih crta u umjetnosti istočnog Jadrana*, SHP, 1958, 6; *Andrija Buvina — vratnice splitske katedrale — drveni kor u splitskoj katedrali*, Zagreb 1960; *Bilješke o staroj katedrali (u Zagrebu)*, Bulletin JAZU, 1963, 1—2; *O djelovanju domaće sredine u umjetnosti hrvatskih krajeva*, Zagreb 1963; *Dalmatinske katedrale*, Radovi HJZ, 1963, 10; *Spomenici umjetnosti u Zadru u vrijeme hrvatskih narodnih vladara*, Zbornik Zadra, Zagreb 1964; *Odabrana djela*, Split 1986.

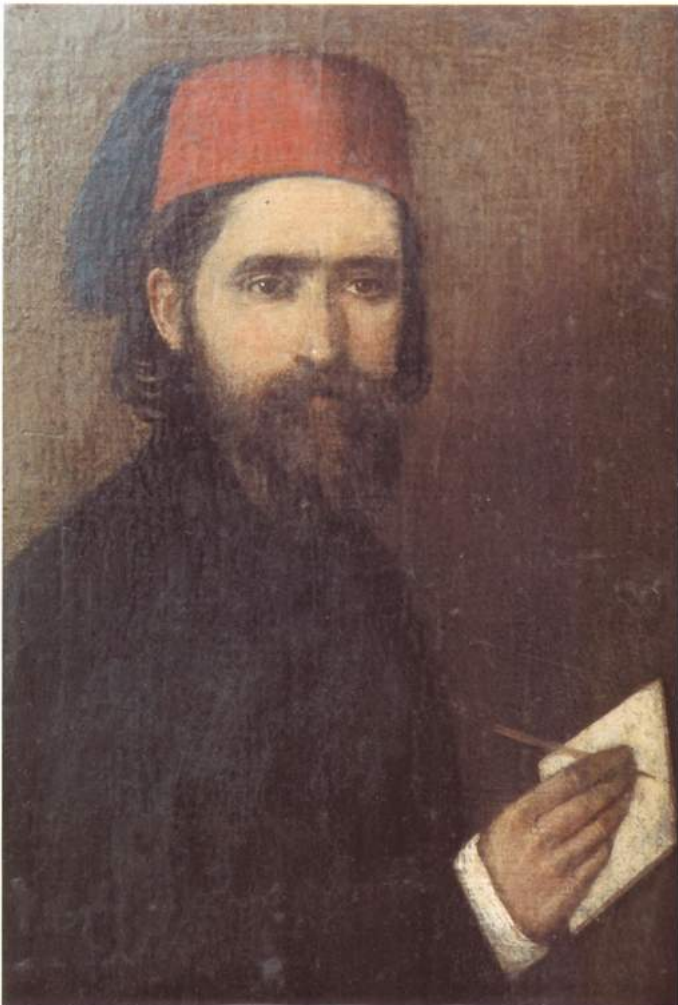
LIT.: R. Ivančević, Ljubo Karaman, Peristil, 1971—72, 14—15. — A. Horvat, Bibliografija dra Ljube Karamana, ibid., 1971—72, 14—15. — Isti, Uz 10. godišnjicu smrti akademika Ljube Karamana, Bulletin JAZU, 1982, 1. — C. Fisković, Karaman Ljubo, Mogućnosti, 1986, 4—5. — R. Ivančević, Ljubo Karaman — mit i stvarnost, Radovi IPU, 1987, 11. — K. Prijatelj, Ljubo Karaman i dalmatinsko slikarstvo 15. i 16. stoljeća, ibid., 1987. — Ž. Rapanić, Pedeset godina poslije Karamana, SHP, 1987. A. Ht.

KARARA, Frano → CARRARA, FRANO

KARAS, Vjekoslav, slikar (Karlovac, 19. V. 1821 — 5. VII. 1858). Odrastao u Karlovcu u oskudnim prilikama obrtničke obitelji sa sedmero djece. Već kao desetogodišnji dječak oduševljavao se za slikarstvo. Napustivši stolarski obrt, ulazi u radionicu slikara F. Hamerlića. Prvi Karasov rad u ulju, *Pogorenje rimljanskog cara*, raden po nekom bakrorezu, dospijeva slučajno u ruke inženjerskoga pukovnika Franje Kosa von Kossena. Karas kopira slike iz njegova vlasništva: *Madona s djetetom koje spava* (Galerija »Karas«, Karlovac), *Madona s budnim djetetom*, *Dvanaest apostola*. Kos je vjerovao u Karasov talent i postao njegov mecen; uspio je zainteresirati imućne ličnosti u Karlovcu i Zagrebu te skupiti sredstva za Karasovo školovanje u Italiji.

K. je stigao u Firencu 1838. i tu mu je prvi učitelj bio A. Corsi, a potom G. Melli. Druzi se sa slikarom iz Zadra F. Salghettijem-Driolijem, kopira stare majstore (Fra Angelico, Ghirlandaio, Andrea del Sarto) i neke suvremene slikare, te pohađa Akademiju. Radove redovito šalje u Karlovac. Potkraj srpnja 1841. napušta Firencu po želji starateljstva iz Karlovca. Zadržava se u Sieni, gdje kopira slike Pinturicchia, a krajem godine stiže u Rim. Karasovi radovi iz Firence i Siene nisu očuvani.

U Rimu se razvija pod utjecajem ideologa nazarenaca F. Overbecka i njegova kruga o čemu svjedoči velika kompozicija *Majka izlaže Mojsija na obalu rijeke* (Gradski muzej, Karlovac), *Susret Jakova i Labana* i *Marta se tuži Kristu*. Kraće je vrijeme boravio u domovini (1844), pa je možda tada naslikao svoj *Autoportret s crvenkapom* (Galerija »Karas«, Karlovac).

V. KARAS, *Autoportret s crvenkapom*. Karlovac, Galerija »Karas«V. KARAS, *Rimljanka s lutnjom*. Zagreb, Hrvatski povijesni muzej

Ponesen rodoljubnom romantikom slika »vilu ili neku vrstu muze koja jednoga od naših barda nadahnjuje junačkim narodnim pjesmama« (slika je poslije nazvana *Djed i unuk*, a kao *Sljepac i vila* čuva se u Tiflološkome muzeju u Zagrebu; iz toga je doba slika s istim motivom, samo bez vile, a nalazi se u priv. vlasništvu u Zagrebu). U Rimu (1845–47) nastaje najslavnije djelo hrv. slikarstva XIX. st. *Rimljanka s lutnjom*, potom ulja *Rimska pučanka* i *Djevojka iz Napulja zalijeva cvijeće*, kao i dva akvarela istoga naziva *Žena u nošnji iz Campagne* (sve u Hrvatskome povijesnome muzeju u Zagrebu). Crteži koje je K. iz Italije slao u Karlovac nisu očuvani, ali na marginama njegovih pisama ima mnoštvo skica (među njima i apoteoza Garibaldija), u kojima su vidljivi utjecaji Overbecka i osebujnoga tal. ambijenta. U Rimu se K. bavio i glazbom; svirao je flautu i gitaru te komponirao. Očuvane su njegove solo-pjesme i 38 skladbi za zbor, pretežno na rodoljubne tekstove. I sam je pisao pjesme na hrvatskome i talijanskome jeziku. Krajem 1847. odlazi iz Rima jer je ostao bez sredstava. Zadržao se šest mjeseci u Trstu gdje je po narudžbi portretirao imućne građane (ulja na platnu, akvareli). U Karlovac je stigao u svibnju 1848.

Prvi sačuvani Karasov rad nakon povratka u domovinu je portret *Stjepka Ljuboja Lopašića* (vlasništvo obitelji) u ilirskoj surki. U ljeto 1849. vjerojatno je putovao po Dalmaciji, a potkraj iste godine imenovan je za privremena učitelja na Risarskoj školi u Zagrebu. Naslikao je portret pjesnika *Stanka Vraza* upravo pred njegovu smrt (1851). Zauzimanjem I. Kukuljevića odlazi u Bosnu »da tamo snima okolicu, stare ikone i spomenike«. U lipnju 1851. u Travniku portretira Omer-pašu Latasa i njegovu kćer, a nakon što je paša 1852. napustio Bosnu, K. se vraća u Karlovac gdje po narudžbi tamošnjih građana slika portrete (Mihičić, Palle, Barac, Türk, Dadić). Tada nastaju Karasova najvrjednija ostvarenja u tome žanru: *Ana Krešić*, *Mijo Krešić*, *Dječak*, *Alojz Duquenois* (sve u Modernoj galeriji, Zagreb), *Jozefina Barac-Bernardić* i *Djevojka s cvijetom* (Galerija »Karas«, Karlovac).

Uz portrete K. se vraća tematici kojom se bavio u Italiji pa slika likove i žanr-prizore iz pučkoga života u ulju i akvarelu. *Slunjanika*, *Trgovac iz Sinja*, *Splicanin*, *Rišnjanin*, *Oproštaj serežana* (svi u Hrvatskome povijesnome muzeju) imaju folklorno-dokumentarnu, ali i lik. vrijednost.

Portretirajući Irenu Türk, Karas se beznadno zaljubio i upao u depresivnu melankoliju. Strossmayer mu je htio pomoći, pa ga je 1856. pozvao u Đakovo. Poslije neuspjela pokušaja samoubojstva, vratio se u Karlovac 1857, gdje se iduće godine utopio u Korani.

Karasovim stvaralaštvom obilježen je uspon i osamostaljenje hrv. slikarstva u XIX. st. »Prvi ilirski slikar« ujedno je i prvi hrv. slikar iz S krajeva koji se školovao u Italiji. Premda ima i manje uspješnih slika, njegovi portreti *Rimljanka s lutnjom*, *Ana Krešić*, *Mijo Krešić* i *Dječak* idu u red najvrjednijih djela hrv. slikarstva u XIX. st. Karas nije signirao svoje radove, što otežava proučavanje njegova opusa.

LIT.: A. Kassowitz-Cvijić, Vjekoslav Karas, HK, 1928. — Lj. Babić, Vjekoslav Karas, ibid., 1934, 5. — A. Bulat-Simić, Vjekoslav Karas, Zagreb 1958. — M. Schneider, Narodne nošnje u slikarstvu i grafici XIX stoljeća, Zagreb 1971. — Ista, Portreti 1800–1870, Zagreb 1973. — A. Simić-Bulat, Slikarstvo u Karlovcu 19. stoljeća (katalog), Karlovac 1978. — P. Skutari, Karas i oko Karasa (katalog), Karlovac 1988. A. S. B.

KARIKATURA, u lik. umjetnostima, namjerno izobličavanje realnosti naglašavanjem karakterističnih obilježja osoba, pojava ili događaja, najčešće s namjerom da se postigne dojam smiješnoga; po obliku može biti groteskna a po sadržaju satirična. K. zadržava djelomičnu sličnost s objektom i dopušta prepoznavanje, pa njezin komični učinak nastaje kao rezultat podudaranja ili nepodudaranja stvarnoga objekta s njegovim prikazom. Ona duguje svoju snagu neposrednosti djelovanja i aktualnosti tematike, ali to istodobno ograničava njezin umjetnički domet. Većina karikatura ostaje na razini duhovite ilustracije, a tek manjim dijelom doseže višu razinu lik. ostvarenja. Rijetka je u kiparstvu i slikarstvu; njezino je područje crtež i grafika, u široku rasponu od skice i krokija do tehnički složenijih ostvarenja. Za razvitak karikature osobito je važno osnivanje humorističkih časopisa, u kojima karikaturisti nalaze mogućnost stalnoga i neposrednoga dodira s javnošću.

Prva svjesna karikaturna htijenja pojavljuju se u Hrvatskoj počevši od srednjovj. razdoblja u mnogobrojnim kiparskim radovima (konzola zvana »U cara Trojana kozje uši« u Papalićevoj ul. u Splitu, XIII. st.; reljef sa zgrade na uglu Marulićeve ul. i Narodnoga trga u Splitu, XIV. st.; pojedine glave na kapitelima Mihoja Brajkova u klaustru samostana Male braće u

V. KARAS, *Ana Krešić*. Zagreb, Moderna galerija